

Onderwijsproblematiek gezien vanuit een grote klinische afdeling

J.W.M. van der Meer

Samenvatting

Klinische universitaire afdelingen verrichten taken op het terrein van patiëntenzorg, onderzoek en onderwijs. Patiëntenzorg is de primaire taak; onderwijs en onderzoek komen, afhankelijk van de aard van de afdeling, op de tweede en derde plaats. Onderwijstaken zullen uitsluitend enthousiast en effectief worden vervuld als deze als een tijdelijke hoofdtaak gezien worden en er een duidelijke individuele onderwijshonorering is gerealiseerd, zowel op korte als op langere (carrière) termijn. Dit is alleen te realiseren als alle faculteiten en ziekenhuizen gezamenlijk één lijn trekken.

Onderwijs vanuit een klinische afdeling

Binnen een klinische universitaire afdeling stelt de patiëntenzorg de hoogste eisen aan de tijdsbesteding van stafleden. Patiëntenzorg wordt veelal (terecht of ten onrechte) als excuus aangevoerd voor het niet optimaal uitvoeren van andere taken. Afhankelijk van de aard van de afdeling strijden onderwijs en onderzoek om de tweede en derde plaats. In de afdeling Algemeen Interne Geneeskunde van het Academisch Ziekenhuis Nijmegen, die het leeuwendeel van het onderwijs voor studenten geneeskunde (inclusief co-assistenten) binnen het Cluster Inwendige Specialismen verzorgt, staat onderwijs duidelijk op de tweede plaats. Onderzoek komt voor de vaste stafleden veelal pas aan de orde na de formele werktijd. Ondanks deze ondergeschoven positie is de wetenschappelijke productie van de afdeling zeer hoog.

De motivatie tot het leveren van onder-

zoeksprestaties vloeit mede voort uit het opdoen van buitenlandse contacten en het maken van buitenlandse reizen; bovendien wordt een curriculum vitae met veel wetenschappelijke publicaties hoog gewaardeerd bij benoemingen tot universitair hoofddocent of hoogleraar.

De professionele plaats die onderwijs inneemt, wordt echt duidelijk als het gaat om het invullen van een vacature. Het volgende gedachte-experiment geeft daarin inzicht. Stel, een afdeling algemene interne geneeskunde van de universiteit te N. heeft een vacature voor een internist-universitair docent. De advertentie geeft aan dat er taken zijn op het gebied van onderwijs aan studenten, supervisie van arts-assistenten, patiëntenzorg en wetenschappelijk onderzoek. De twee meest in aanmerking komende sollicitanten zijn kandidaat XX en kandidaat ZZ. Het curriculum vitae is weergegeven in figuur 1 en figuur 2. Menig afdelingshoofd zal er moeite mee hebben om een wetenschappelijke kei als ZZ te laten lopen en het "onderwijsdier" XX aan te nemen. Het excuus zal veelal zijn dat ZZ vrijwel zeker ook grote onderwijskwaliteiten heeft. De kans dat ZZ extra formatie uit andere geldstromen acquireert, is natuurlijk zeer groot. Vooralsnog valt te verwachten dat het aanzien en de bonus bij het aannemen van XX gering zijn.

Binnen onze afdeling worden de onderwijstaken door verschillende stafleden vervuld, met alle voor- en nadelen van dien. Colleges worden gegeven door de twee hoogleraren, de universitair hoofddocenten en universitair docenten. Praktisch onderwijs (bedside teaching) voor derde- en vierdejaars studenten wordt door de seniorstaf en juniorstaf gegeven. Het is niet de bedoeling dat dit verder gedelegeerd

XX geboren 01.01.1960

1978-1984	Studie geneeskunde UX
1980	Practicumassistent celbiologie
1981	Lid bestuur medische studentenvereniging (portefeuille onderwijs)
1982	Lid onderwijscommissie Interne Geneeskunde AZX
1984-1986	Alco-coördinator AZX, tevens verantwoordelijk voor ontwikkeling COO
1986-1989	Opleiding (G+) tot internist in het St. Y ziekenhuis
1989-1991	Vervolgopleiding tot internist in het AZX
1991-1994	Promotieonderzoek
1994	Promotie: Blood marmelade levels in the elderly

Bibliografie

5 original articles in peer-reviewed journals (Eur J Clin Invest 2x, Neth J Ned, Eur J Nutr, Geriatrics)
 3 reviews: 2 over medical education (boeken), 1 in NTvG

Figuur 1. Curriculum vitae van kandidaat XX*ZZ geboren 01.01.1960*

1978-1984	Studie geneeskunde UX
1980	Onderzoeksassistent celbiologie
1981	Werkzaam in wetenschapswinkel
1982	Student-assistent afdeling Nierziekten (onderzoek naar transpiratie bij dialyse)
1984-1988	Promotieonderzoek: Polymorphism of marmeladosis: a genetic and clinical study (cum laude)
1988-1991	Opleiding (G+) tot internist in het St. Y ziekenhuis
1991-1993	Vervolgopleiding tot internist in het AZX
1993	Internist in het AZX

Bibliografie

16 original articles in peer-reviewed journals (J Cell Biol, JCI, Human Genetics, Lancet, Blood, ...)

Figuur 2. Curriculum vitae van kandidaat ZZ

wordt naar de arts-assistenten. Ten behoeve van het voorbereidend algemeen co-assistent-schap (Alco) levert de afdeling een groot aantal tutoren uit de senior- en juniorstaf. De permanente alco-coördinator is een staflid van de afdeling. Zoals overal wordt de dagelijkse begeleiding van de co-assistenten door arts-assistenten en door afdelingsinternisten gegeven. Het formele (klassikale) onderwijs aan de co-assistenten wordt vooral door de seniorstaf gegeven. Een wekelijkse co-assistentenronde langs patiënten met interessante fysisch-diagnostische bevindingen wordt bij toerbeurt door stafleden gegeven. Ieder staflid wordt

hiervoor ingeroosterd. Wie het vergeet (komt helaas voor!) wordt dubbel geroosterd. Examen worden uitsluitend door seniorstafleden afgenomen. Een redelijk aantal wetenschappelijke stages (zesde jaar) wordt door stafleden van de afdeling begeleid. De afdeling zorgt tenslotte voor invulling van een groot aantal algemene organisatorische onderwijstaken (behalve alco-coördinatie: onderwijshervorming, managementteam en andere onderwijscommissies).

Problemen met het onderwijs

Waar liggen de belangrijkste problemen met betrekking tot onderwijs? In de eerste plaats, zoals reeds gesignaleerd, is er een probleem om *voldoende tijd* voor onderwijs te creëren. Stafleden dienen voldoende prioriteit aan onderwijs in hun agenda te geven. Een belangrijk tweede probleem, samenhangend met het eerste, is de *neiging tot delegeren*, met het risico dat onderwijs terechtkomt bij diegenen die niet voldoende geïnformeerd en geschoold zijn. Beide problemen hangen samen met het derde probleem, de *onzichtbaarheid van de onderwijshonorering*: onderwijsinspanningen leveren een materiële beloning op voor het collectief. Het individuele staflid heeft daardoor weinig idee voor welk deel van zijn of haar tijdsbesteding onderwijsgeldten worden ingezet, laat staan op grond waarvan hij of zij in de verdere loopbaan gehonoreerd wordt.

Een vierde belangrijk probleem is de bereikte professionaliseringsmogelijkheden voor de docent. Voor vaste staf is dit nog wel te verwezenlijken. Hoe dit te doen voor tijdelijke staf met onderwijstaken is onduidelijker. Nog moeilijker is het de arts-assistenten een formele training als docent te geven. Een vijfde probleem, dat direct samenhangt met het probleem van de niet op de onderwijstaak voorbereide juniorstaf en arts-assistenten, is dat er geen *consistentie in de onderwijsmethodiek* kan worden verkregen. Goed bedoelde onderwijs pogingen van deze docenten ("in ziekenhuis B deden we dat veel handiger") leiden tot opperste verwarring bij de student.

Tenslotte

Wanneer men binnen een afdeling één of meer stafleden met het onderwijsprofiel van kandidaat XX zou aanstellen, is men er nog niet. Wellicht meer nog dan in de research geldt: hoe blijft men als docent fris? Dit zou betekenen dat onderwijs ook tijdelijk de hoofdtaak van een individuele docent zou moeten kunnen zijn. Hiermee is de vicieuze cirkel duidelijk. Een tijdelijke hoofdtaak zal immers alleen enthousiast en effectief worden vervuld als er een duidelijke individuele onderwijshonorering is gerealiseerd, zowel op korte als op langere (carrière) termijn. Dit is alleen te realiseren als alle faculteiten *en* ziekenhuizen gezamenlijk één lijn trekken.

DE AUTEUR

Prof. dr. J.W.M. van der Meer, internist, Afdeling Algemeen Interne Geneeskunde, Academisch Ziekenhuis Nijmegen.

Correspondentieadres:

Prof. dr. J.W.M. van der Meer, Afdeling Algemeen Interne Geneeskunde, Academisch Ziekenhuis Nijmegen, Geert Grooteplein 8, Postbus 9101, 6500 HB Nijmegen.